

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעהיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון — (12×4) — 48 נקודות

חלק שני — (13×3) — 39 נקודות

חלק שלישי — (13×1) — 13 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליך לבחור בשני נושאים.

בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה; הראי"ה קוק, מוסר אביר

האם אפשר למצוא גם בפעולות חולין יום-יומיות את משמעות החיים?

ענה לפי רמב"ם ולפי הרב קוק. נמק את תשובתך. (6 נקודות)

ב. הרב דסלר, מכתב מאליהו

יש הטוענים נגד ארגוני החסד כי הם אינם פועלים מתוך חסד אמיתי אלא מתוך חשבונות אישיים.

לפי הרב דסלר, מה גורם לטוענים להשמיע טענות כאלה? (6 נקודות)

2. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק י"ט

"ואם יאמר אדם: מי אני ומה אני... שאתפלל על הגלות ועל ירושלים?"

מהי תשובתו של רמח"ל על טענה זו? (6 נקודות)

ב. הרב הירש, פירוש לספר בראשית

"הדין האלוקי גזר קללה על האדמה ועל הנחש [...] האדם לא נתקלל כל עיקר. דבר לא נשתנה בייעודו הנעלה

ובכושרו למלא את ייעודו. רק התנאים החיצוניים נשתנו [...] ואילו התפקיד עצמו [...] וכושרו למלאו לא

נשתנו".

הסבר את הקטע המצוטט. (6 נקודות)

3. א. הרב בר שאול, מצווה ולב

(1) משה רבנו דורש מבני ישראל "וידעת... והשבֶּת אל לבבך" (דברים, ד', ל"ט).

הסבר דרישה זו, לפי דברי הרב בר שאול על לימוד התורה של "איש החוץ".

(2) "הוא מהיכלו הפנימי אינו יוצא... ואין שום דבר מעניין אותו יותר מאשר נפשו הוא".

לדעתך, האם "איש הפנים" הוא אדם אנוכי המתעלם מן החברה הסובבת אותו? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

ב. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

"לא אל מה שיש לו תחילה ותְּכַלָּה [...] אנו מתגעגעים, כי אם אל מה שאין לו תחילה ותְּכַלָּה".

הסבר דברים אלה ואת הסיבה לתחושה שמתוארת בהם. (5 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. האדמו"ר מפיאסצנה, חובת התלמידים

לפי האדמו"ר מפיאסצנה, המחנכים "גננים הם בגן ה'".

הסבר את המשל הזה, והדגם את הנמשל באמצעות דוגמה אחת מדבריו. (6 נקודות)

ב. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

לדברי הנצי"ב מוולוז'ין, אנשי בית שני "היו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים".

לפי הנצי"ב, מה היה חטאם של אנשי בית שני? (6 נקודות)

5. א. רמב"ם, הלכות תשובה

"העובד מאהבה... לא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה".

(1) לפי רמב"ם, מהו המניע של העובד את ה' מאהבה?

(2) לפי רמב"ם, הסבר את הדמיון בין אהבת ה' לאהבת איש ואישה.

(5 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק כ"ג

"שניים הם המרגילים את האדם אל הענווה: הרגילות וההתבונן".

ציין שתי דרכי התנהגות שה"רגילות" בהן מביאה את האדם לידי ענווה, והסבר שני עניינים שה"התבוננות"

בהם מביאה את האדם לידי ענווה. (7 נקודות)

6. א. הראי"ה קוק, אדר היקר

"העונג והשמחה... מוכרחים להיות מתלווים אל כל עסק רוחני".

ציין שתי סיבות לקשר ההכרחי הזה, לפי הרב קוק. (5 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, עין איה

"יש שני אופנים [דרכים] לשמח את האדם".

(1) כיצד היית עוזר לחברך להתמודד עם עצבות, על פי כל אחת מן הדרכים שהציע הרב קוק?

(2) לפי הרב קוק, איזו מן הדרכים יעילה יותר להתמודד עם עצבות? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. מלבי"ם, פירוש לדברים, ו', ד'

על פי פירוש המלבי"ם לפסוק "שמע ישראל", כיצד אפשר להסביר את זעקת "שמע ישראל" שקראו יהודים רבים לפני שמתו על קידוש השם? (6 נקודות)

ב. הרב ישראל, פרקים במחשבת ישראל

הרב ישראלי כתב כי גורמי הכפירה "היו קיימים בכל התקופות, אולם קיבלו עידוד וחיזוק במיוחד בתקופתנו, תקופת התפתחות המדע ומשטר החברה".
על פי הרב ישראלי, הסבר מדוע התפתחות המדע ומשטר החברה בתקופתנו מעודדים את הכפירה. (6 נקודות)

8. א. אברבנאל, פירוש לתורה

"מי שייכנס למלחמה לחושבו שלא ימות, לא ייקרא גיבור, כמו שמי שייתן צדקה לְהַבְזֹזֹת הממון בעיניו, לא ייקרא נדיב".

הסבר דברים אלה. (6 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

תאר את יחסו של החסיד לצרותיו הפרטיות ולצרות של הכלל. (6 נקודות)

9. א. הרב זווין, לתורה ולמועדים

"אנו זקוקים לשני הכוחות, לאש ולאור, אבל נחלקו... שמאי והלל".

(1) לפי הרב זווין, מהי המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל?

(2) עם איזו מן הדעות אתה מזדהה? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

ב. הרב עוזיאל, הגיוני עוזיאל, תכלית עקדת יצחק

"מעשה עקדה [...] נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות".

על פי הרב עוזיאל, מה הם שני האירועים ההיסטוריים שבהם התגלה מעשה עקדה? (5 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק

"והתועלת הגדולה באותו הזמן היא שננוח משעבוד מלכות ה'שָׁעָה".

לפי רמב"ם, כתוב שלוש תועלות שיושגו בזמן שיבוטל שעבוד מלכויות. (6 נקודות)

ב. הרב כלפון, גאולת משה

(1) על פי הרב כלפון, שתי קבוצות בעם ישראל חלוקות בדעותיהן על אופן הבאת הגאולה.

כתוב את הדעה של כל אחת משתי הקבוצות האלה.

(2) "לפי דעתי רחוק מאוד שתהיה תנועה זו תנועה גשמית, ולדעתי תנועה שמימית היא זו".

כתוב לאיזו תנועה התכוון הרב כלפון והסבר מדוע הוא כינה אותה "שמימית".

(6 נקודות)

11. א. האדמו"ר מסלונים, ההרוגה עליך

"האמונה בביאת המשיח והציפייה לישועה היא מסקנה מוכרחת מהאמונה השלמה".

הסבר מדוע לפי האדמו"ר מסלונים הציפייה לישועה היא מסקנה הכרחית מהאמונה השלמה. (5 נקודות)

ב. החפץ חיים, ציפית לישועה

(1) לפי החפץ חיים, מהי הסתירה בין סימני הגאולה שמסרו חז"ל ובין סימני הגאולה על פי פסוקי התורה?

(2) כיצד החפץ חיים מיישב סתירה זו?

(7 נקודות)

12. א. הראי"ה קוק, אורות הקודש

לפי הראי"ה קוק, מהו ההבדל בין "מדינה רגילה" ובין מדינה "אידיאלית"? (5 נקודות)

ב. הרב חרל"פ, ממעייני הישועה

"אי אפשר להימלט מהצרות והיגונות שבעקבתא דמשיחא זולת על ידי ציפיית ישועה".

(1) לפי הרב חרל"פ, כיצד הציפייה לישועה עוזרת להימלט מן הצרות של ימי עקבתא דמשיחא?

(2) מה יש לעשות כדי ש"הציפייה לישועה תהיה נחקקת בעומק הנפש פנימה"?

(7 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)**13. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק**

הסבר שישה מי"ג עיקרי האמונה, על פי רמב"ם. (7 נקודות)

ב. מדרש הגדול, בראשית, פרק י"ב

"... והיה משוטט בדעתו ואומר: 'עד מתי אנו משתחוין למעשה ידינו, אין ראוי לעבד ולהשתחוות אלא לארץ שהיא מוציאה פרות והיא מחיה אותנו'. כיון שראה שהיא צריכה לגשמים ואלמלא שמים נפתחין ומורידין גשמים לא הייתה מצמחת כלום, חזר ואמר: 'אין ראוי להשתחוות אלא לשמים'... והיה מצטער ואומר: 'אלמלא יש להן מנהיג מפני מה זה שוקע וזה עולה?'... כיון שראה אותו בעל הבירה שהוא מצטער על כך, אמר לו: 'למה אתה מצטער? אני הוא בעל הבירה'."

על פי הקטע המצוטט לפניך, בזכות מה הגיע אברהם אבינו לידיעה שה' מנהיג את העולם? הסבר את תשובתך, והוכח אותה באמצעות ציטוט מן הקטע. (6 נקודות)

14. א. רבנו בחיי, חובות הלבבות

(1) "חוכמת התורה [תרי"ג מצוות] מתחלקת לשני חלקים."

מה הם שני החלקים של "חוכמת התורה"?

(2) רבנו בחיי כתב בנוגע לאחד מן החלקים שיש בו "מצוות שמחייב בהן השכל" ו"מצוות השמע שאין השכל מחייב בהן". הסבר והדגם את שני סוגי המצוות האלה.

(7 נקודות)

ב. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

לפי הרב סולובייצ'יק, ה' אמר כביכול לאיוב "חסרה לך אותה מידת החסד הגדולה בשני מובנים".

(1) מה הם שני המובנים של מידת החסד הגדולה?

(2) לפי הרב סולובייצ'יק, מהי הדרישה של מידת החסד מאדם שעושה חסד עם הזולת?

(6 נקודות)

15. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

ריה"ל מדמה את תפילת הציבור למטר המרווה את הארץ ולתיקון של חומת המדינה.

הסבר את יתרונותיה של תפילת הציבור על פי כל אחד מן הדימויים האלה. (8 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, אורות הקודש

כיצד נוצר הניכור מן "האני הפנימי העצמי" אצל אדם הראשון, וכיצד הוא נוצר אצל עם ישראל? (5 נקודות)

16. א. רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן

יש מוסדות חינוך שאוסרים על התלמידים לדון בסוגיות הנוגעות לאמונה.

(1) לדעתך, מה הייתה יכולה להיות העמדה של רבי נחמן מברסלב בנוגע לאיסור זה? נמק את תשובתך.

(2) הראי"ה קוק כתב: "החיטים... אנו צריכים להסיר מהן את הקליפות החיצוניות, ולברר מן התבן, הקש והמוץ,

ואחר כך להכשירן למטרתן, כן הוא גם כוח האמונה הטבעי". (מאמרי הראי"ה. הקטע אינו כלול בחומר הלימוד.)

לדעתך, האם דברי הראי"ה קוק סותרים את עמדתו של רבי נחמן? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

"אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין [...]".

(1) מה יבין האדם?

(2) על פי רמח"ל, הסבר מדוע דווקא בעניין זה האדם צריך להשקיע ולהתאמץ יותר מבעניינים טבעיים.

(6 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליך לבחור בנושא אחד.
בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הראי"ה קוק, אורות הקודש ("חדריו")

"היצירה הרוחנית חופשית היא... שלהבת הנשמה עולה היא מאליה".
משורר צעיר ומוכשר החליט לעזוב את עיסוקו בשירה ולעסוק בתחום אחר.
על פי הגישה של הראי"ה קוק, כיצד אפשר לשכנע משורר צעיר זה להמשיך לעסוק בשירה?

18. הרב ויינברג, שרידי אש

"ידועה האמרה בשם אחד מרבני החסידות לפסוק 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שאין הכוונה רק לסוף המעשה ולתוצאה המבוקשת, אלא גם לעצם העשייה והמלאכה הממשית".
לפי הרב ויינברג, הסבר את האמרה החסידית ואת משמעותה.

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. רמב"ם, הלכות תשובה

"העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה".
על פי רמב"ם, הסבר שלושה מן הקטעים המסומנים בקו.

20. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

תאר בקצרה את משל מלך הודו, והסבר לפי המשל את ההבדל בין ייעודי היהדות ובין ייעודי הדתות האחרות.

בהצלחה!